

VOIMAUTTAVA KUVATAIDETYÖPAJAMENETELMÄ

Anne Rossi-Horto

Tunnemyrkkyissä

KAISA LEKA 2008



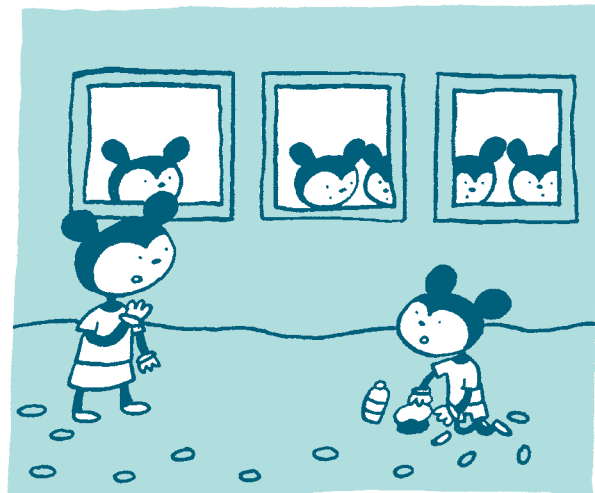
”PIDIN TALVELLA TYÖPAJAA, JOSSA KÄSITELTIIN TUNTEITA.



OPPILAAT MUOKKASII PAJASSA PEHMOLELUISTA ERI TUNTEIDEN KUVIA.



ÄKKIÄ YKSI POIKA NAPPASI LUOKASTA TÄRPÄTTIPULLON JA JUOKSI ULOS.



KUN PÄÄSIN PIHALLE, POIKA SAMMUTTI JO LELUA LUMELLA.

MIKÄ IHME SIINÄ
ON, ETÄ SINÄ
ET IKINÄ VOI



OLLA
KUNNOE-
LA?!



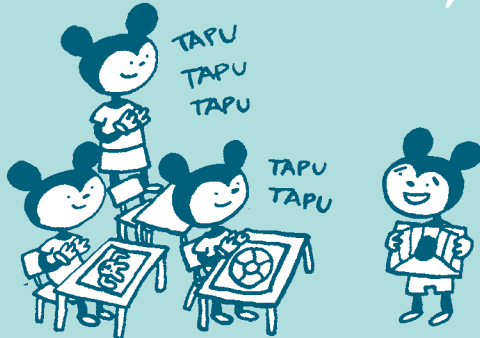
KOULUSSA NOUSI TIETYSTI KAUHEA
METELI.

SÄHÄN SAIT SEN NOEN AIKA
HYVIN PESTYÄ POIS... ANNAS
KUN MÄ YRITÄN VIELÄ
KUIVATA SEN!



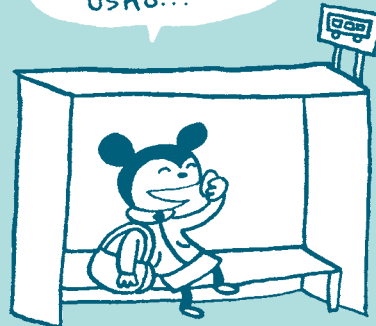
POIKA VAIKUTTI HÄTÄÄNTYNEELTÄ
JA MENIN AUTTAMAAN HÄNTÄ.

SEN NIMI
ON "KLÖNTTI".



POJAN TYÖSTÄ TULI LOPPUJEN
LOPUKSI AIKA HIENO.

SÄ ET IKINÄ
USKO...



MUTTA OLIHAN SE AIKA AINUT-
LAATUINEN TYÖPÄIVÄ."

Julkaisija: Annantalon taidekeskus,
Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, Helsinki 2008
Toimituskunta: Hanna Westerholm, Kikka Hahtomaa,
Karoliina Yli-Honko, Tiina Susiluoto
Kuvat: Anne Rossi-Horto
Graafinen suunnittelu: Auvo Lindroos ja Viveka Forsman
Copyright: Annantalon taidekeskus 2008
ISBN:
Painotyö:
Toimituskunta kiittää:

Sisällys

I	
Tervehdys lukijalle, Kaisa Leka	1
Repäisyjä kouluarkeen, Kikka Hahtomaa	5
Eheyttävän oppimisen tiellä, Hanna Westerholm	6
Taidekasvatusmenetelmät ja voimautuminen, Tiina Susiluoto	7
II KUVATAIDE VOIMAUTUMISEN VÄLINEENÄ	
KUVATAIDETYÖPAJAT : TAIDEKASVATUSTA VAI TAIDEOPETUSTA?	8
Taiteen ja taidekasvatuksen suhde yhteiskuntaan	8
OPETTAJAN ROOLI	8
Minkälainen taidekäsitys on työpajojen taustalla?	9
Voimautumisen mahdollisuus työskentelyn tavoitteena	9
Keskustelu voimauttavana toimintana	10
Miten katsoa toisen työtä?	10
Miten puhua omista töistä ja ajatuksista?	10
Opettajan omakohtainen prosessi ja kehittyminen	10
TYÖSKENTELYN PUITTEET	11
III VOIMARESEPTI – PEHMOLELUTYÖPAJAT	
Miksi pehmolelut?	13
Pehmoleluprosessin välineet ja mahdollisuudet	13
Mitä pehmoleluprosessin aikana voi tapahtua?	15
TYÖPAJAT	
1. Luuserilehmä ja menestyjämarsu	17
2. Tarviiko tuntua joltain?	20
3. Mahtisankari ja ällötys	23
4. Tyttö, poika ja kuuma peruna	26
5. Minun kuvani: Katso ja näe!	28
IV LOPUKSI	
Viitteet	32

REPÄISYJÄ KOULUARKEEN

Annantalon taidekeskus on kuulunut lastenkulttuurikeskusten valtakunnalliseen Taikalamppu-verkostoon sen perustamisesta, vuodesta 2003 lähtien. Yhtenä opetusministeriön Helsingille määrittämistä kehittämistehtävistä ovat olleet yläluokille, lukioille ja toisen asteen ammatillisille oppilaitoksille suunnatut kulttuurikurssit. Kulttuurikurssit ovat taidekasvatusta ja yleisötyötä yhdistävä opetusmetodi, jossa taidetapahtumien, asiantuntijaluentojen, taiteilijatapaamisten, keskustelujen ja työpajojen kautta tarkastellaan elämän eri ilmiöitä.

Kursseja on tuotettu vuodesta 1999 lähtien, mutta Taikalampun myötävaikutuksella toimintaa on voitu laajentaa ja vakinaistaa myös Kulttuuriasiainkeskuksen alueellisissa kulttuuritaloissa sekä lisätä kurssien saavutettavuutta erityisryhmien ja -luokkien parissa. Taikalampun toisena kautena, vuosina 2006–2008, keskeisenä tavoitteena oli voimaantumiseen tähtäävien työpajamenetelmien kehittäminen kulttuurikursseilla, sekä menetelmien toimittaminen oppaiksi ja saattaminen opettajien käyttöön.

Kulttuurikurssien draama-, kuvataide-, sanataide-, valokuva- ja videotyöpajoja ovat ohjanneet samat pedagogit kahden vuoden ajan. Tämän käytännön työn, tutkimuskirjallisuuden, itsearviointin, luentojen, oppilailta ja opettajilta saadun palautteen sekä toistensa ja muiden taiteilijoiden tai pedagogien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta he ovat kukin kehittäneet taiteenala-kohtaisen työpajamenetelmän, joka mahdollistaa oppilaille (ja miksei opettajalle itselleenkin) ehyttäviä ja voimauttavia, välillä valtaistaviakin kokemuksia.

Jokainen työryhmän pedagogeista päätyi persoonallisiin, toisistaan poikkeaviin työpajamenetelmiin. Tärkeä, yhteinen huomio kaikilla kuitenkin oli, että vaikka voimautuminen on henkilökohtainen prosessi ja siten ihmisestä itsestään kiinni, voidaan sitä edesauttaa luomalla luokkaan luotettava, turvallinen ja avoin ilmapiiri.

Yhteiseksi nimittäjäksi näille eri taideaineiden työpajamenetelmille annettiin Repäisyjä. Työpajassa opettaja irrottaa oppilaansa

ja irrottautuu myös itse tutuista kuvioista. Yhdessä heittäytyään hetkeksi kouluarjesta toisenlaisen työskentelyn pariin, jonka aikana (opettajakin) saa olla subjektiivinen, ja jossa omat asenteet, arvot, ajatukset, tunteet ja mielipiteet voi ja saa tuoda vapaasti esille. Taiteilijapedagogi Anne Rossi-Horto rohkaisee oman kokemuksensa perusteella muitakin opettajia tarttumaan uusiin haasteisiin: **» Oma opettajuus kehittyy, jos uskaltaa välillä ottaa riskejä ja asettaa itsensä arvioitavaksi. »**

Tämän oppaan avulla jokainen opettaja voi omaksua voimauttavan kuvataidetyöpajamallin, vaikkei aiempaa kuvataideopetuksen kokemusta tai taipumusta taiteen tekemiseen omaisikaan. Menetelmän oppii helposti hallitsemaan, ja se on mahdollista ja toivottavaa ottaa osaksi minkä tahansa oppiaineen opetustyötä.

Lämpimät kiitokset upealle voimatyöryhmällemme: Anne Rossi-Hortolle, Ismo Kiesiläiselle, Heidi Koljoselle, Jaana Taskiselle, Mikko Toiviaiselle ja Liisa Vilkkumalle, heidän syvällisestä ja sitoutuneesta paneutumisestaan tähän työhön. Kiitämme myös tiimissämme kehittämisvuosina työskennelleitä opiskelijajäseniä Karoliina Yli-Honkoa, Sanni Pajulaa, Antti Niemistä ja Anu Haapasta. Lopuksi kiitokset myös Teemu Mäelle, Kaisa Lekalle ja kaikille niille nimeltä mainitsemattomille, joiden myötävaikutuksella voimauttavat metodioppaat ovat nyt rikastuttamassa opettajien ja muiden nuorten kanssa työskentelevien opetusta ja arkea.

Rohkeutta ja iloa nuorten parissa työskentelyyn!

Kikka Hahtomaa

vastaava kulttuurikurssituottaja
Annantalon taidekeskus

» Oma opettajuus kehittyy, jos uskaltaa välillä ottaa riskejä ja asettaa itsensä arvioitavaksi. »

- Anne Rossi-Horto

EHEYTTÄVÄN OPPIMISEN TIELLÄ

Opetushallituksen opetussuunnitelma perus- ja lukio-opetukselle (2003-2004) kannustaa koulutyöskentelyssä aineidenväliseen yhteistyöhön, eheyttävään oppimiseen. Tätä tavoitetta tukemaan on opetussuunnitelmassa määritelty oppiainekohtaisten tavoitteiden lisäksi kuudesta seitsemään eri aihekokonaisuutta, joiden sisältöjä tulisi oppiaineissa pyrkiä toteuttamaan.

Aihekokonaisuudet sisältävät ihmisenä kasvamisen, oman identiteetin ja kansainvälisyyden, viestinnän ja mediataitojen, osallistuvan kansalaisuuden, ympäristön ja kestävä kehityksen sekä tulevaisuuden, turvallisuuden ja teknologian aihealueita. Ne ohjaavat kouluopetusta kohti kokonaisvaltaisuutta. Niiden kautta pyritään kokonaisuuksien hahmottamiseen ja siihen, että opetuksessa voidaan samanaikaisesti käsitellä eri oppiaineiden sisältöjä.

Teemallisuus eheyttävän opetuksen apuna

Käytännössä tällainen tavoite toteutuu hyvin teemallisen opetuksen kautta. Oli teemana mikä elämän tai yhteiskunnan ilmiö tahnassa: rakkaus, pahuus, katukulttuuri tai vaikkapa jokin historiallinen aihe, voidaan sitä lähestyä monialaisesti – ja monitaiteellisesti.

Kulttuurikursivityöskentely perustuu juuri tähän, jonkin teeman tutkimiseen monista eri lähestymiskulmista. Esimerkiksi pahuutta voidaan käsitellä siitä kertovan näytelmän, moraalia pohittavan asiantuntijaluennon ja kuvataidetyöpajan kautta, jolloin yhteistyötä voidaan tehdä äidinkielen, kuvataiteen ja uskonnon oppiaineiden välillä. Katukulttuuria tutkittaessa yhteistyössä voivat olla yhteiskuntaoppi ja musiikki tai ilmaisutaito. Rakkausteemaa pohdittaessa taideaineita ja äidinkieltä voi tulla täydentämään terveystieto. Mahdollisuudet ovat rajattomat.

Taide väylänä eheyttävään oppimiseen

Teemallinen työskentely tuo vaihtelua yhteen tieto-, taito- ja taideaineita. Taide toimii välineenä tiedollisen oppimisen syventämisessä ja avaa sille aivan uusia portteja. Tieto on myös aina

mukana taiteellisessa työskentelyssä; taidetyöpajoissa ei puuhaila tai askarrella vaan käsitellään asioita taiteen keinoin, perehdytään niihin, pohditaan eri näkökulmia ja työstetään niitä.

Myös kulttuurikursseilla kehitetyt työpajamenetelmät, joita tämäkin opas esittelee, toimivat yli oppiainerajojen. Kuvataide-, valokuva tai videotyöpaja ei ole pelkästään kuvisopeille sovellettavaksi eikä draama- tai sanataidepaja pelkästään äidinkielen tunneille. Työpajakokonaisuuksilla on paljon annettavaa kaikille niistä kiinnostuneille opettajille. Ne osoittavat, että taide on oivallinen väline mitä moninaisempien asioiden käsittelemiseen.

Eheyttävä oppiminen jo ajatuksena kannustaa luovuuteen ja avaa mahdollisuuksia sen löytämiseen. Oppaan esittelemät työpajat kantavat mukanaan vielä yhtä valttia: niiden kautta opiskeluun voidaan tuoda voimauttavia elementtejä. Voimautumisen mahdollisuus, jos mikä, vastaa moniin kouluarjen haasteisiin.

Hanna Westerholm

kulttuurituottaja

Stoa Itä-Helsingin kulttuurikeskus

Opetussuunnitelman aihekokonaisuudet

YLÄLUOKAT

- ihmisenä kasvaminen
- kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys
- viestintä ja mediataito
- osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys
- vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta
- turvallisuus ja liikenne
- ihminen ja teknologia

LUKIO

- aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys
- hyvinvointi ja turvallisuus
- kestävä kehitys
- kulttuuri-identiteetti ja kulttuurin tuntemus
- teknologia ja yhteiskunta
- viestintä- ja mediaosaaminen

TAIDEKASVATUSMENETELMÄT JA VOIMAUTUMINEN

Mistä puhutaan, kun puhutaan voimautumisesta?

Voimautuminen on sisäisen voimantunteen kasvua, joka johtaa uudella tavalla myönteiseen suhteeseen ympäröivään todellisuuteen ja toimijuuteen siinä. Kun voimautumiselle luodaan suotuisia olosuhteita, olennaista on pyrkiä tilanteeseen, jossa toimijan itsemääritysoikeus voi vahvistua. Tässä itsemäärityksen vahvistumisessa kytee voimautumisen mahdollisuus. Toiselle ei siis voi antaa saati pakkosyöttää vahvuutta. Hänen omalle voimalleen voi kuitenkin antaa tilaa, aikaa ja ravintoa.

Taiteellisen toiminnan kautta oma henkilökohtainen kokemus muuttuu toisten koettavaksi ja arvioitavaksi esitykseksi tai esineeksi. Oman kokemuksen tuominen julki on rohkea teko, jota rajoittaa helposti pelko ”väärin” tai ”naurettavasti” tekemisestä. Oman voiman löytämistä edeltääkin rohkeus kokeilla ilman epäonnistumisen pelkoa.

Taidekasvatuksellinen työskentely on voimauttavaa vain jos ohjaaja pystyy luomaan toiminnalle suotuisan, eli turvallisen, luottavaisen ja arvostavan ilmapiirin. Ohjaajan ja ohjattavan suhde ei voi olla pakottava tai rankaiseva, vaan toiminnan tulee perustua kannustavuuteen ja vapaaehtoisuuteen. Onnistumisen kokemuksen syntyminen tarvitsee turvallisuuden ja arvostuksen lisäksi seurakseen myös haasteen. Voimautuminen onkin

prosessi, jossa toimija saa kokemuksen ”näkyväksi tulemisesta” uudella tavalla myönteisessä valossa. Saamalla aikaan taiteellisen toiminnan tuloksia, joihin hän ei aiemmin uskonut kykenevänsä, nuori vahvistuu luottamaan entistä enemmän itseensä ja omiin voimavaroihinsa.

Voimauttava taidekasvatuksellinen menetelmä, jota tässä oppaassa kuvaillaan, on kolme vuotta kestäneen taiteellis-tutkimuksellisen työn tulos. Se ei ole oikotie onneen, vaan raami, jonka avulla opettajasta voi tulla voimauttavan taiteellisen toiminnan ohjaaja, tienviittä jokaisen ohjattavan itse käytävälle polulle.

Tiina Susiluoto
kulttuurituottaja
Annantalon taidekeskus

”Empowerment” – termistä pieni tiivis suomennos.

II KUVATAIDE VOIMAUTUMISEN VÄLINEENÄ

Voimautumiseen tähtäävässä kuvataidetyöpajatyöskentelyssä tavoitteena on luoda edellytykset sille, että oppilas saa mahdollisuuden työstää valittua aihetta kuvallisten menetelmien avulla. Tekninen osaaminen tai kuvallisen ilmaisun oppiminen ovat sivuosassa työskentelyn aikana. Tärkeää on oppia näkemään kuvallinen ilmaisu ja kuvataide yhtenä elämää rikastuttavana asiana. Keskeisessä asemassa on keskusteleva ilmapiiri, niin työskentelyn aikana kuin lopputuloksia tarkasteltaessakin. Oppilaiden tuotokset merkityksellistyvät vasta muiden katseiden alla ja keskustelun kautta.

KUVATAIDETYÖPAJAT: TAIDEKASVATUSTA VAI TAIDEOPETUSTA?

Tässä oppaassa esitellyt kuvataidetyöpajat soveltuvat toteutettavaksi koulun kuvataideopetuksen lisänä tai sen opetussuunnitelmaan sisällytettynä, mutta yhtä hyvin ne voidaan integroida moneen muuhunkin oppiaineeseen. Työpajajohdotuksiin on kirjattu oppiaineet, joihin paja erityisen hyvin soveltuu. Nämä ehdotukset ovat kuitenkin suuntaa antavia, ja vain mielikuvitus on rajana sille, minkä oppiaineiden sisältöihin kuvataidetyöpajoja voi yhdistää.

Tämä kuvataidetyöpajatyöskentely poikkeaa koulun kuvataideopetuksesta niin ajallisten puitteidensa kuin joiltain osin tavoitteidensakin kannalta. Työpajakokonaisuus on kuuden oppitunnin mittainen. On suositeltavaa, että ehdotettu aika käytetään yhden teeman työstämiseen. Lyhyemmässä ajassa toteutettu työpaja voi jäädä pintapuoliseksi eikä keskustelulle jää silloin siihen tarvittavaa aikaa.

Työpajan ohjaajasta, tämän painotuksista ja kiinnostuksen kohteista riippuu se, miten tiiviisti paja on sidottu kuvataiteeseen. Alustuksessa oleelliseen asemaan nousee ohjaajan rooli ja tämän henkilökohtainen suhde teemaan. Tehtävänannot perustuvat kuvalliselle työskentelylle, mutta alustuksissa on mahdollista painottaa ohjaajan omia kiinnostuksen kohteita, esimerkiksi kirjallisia

lähteitä. Oleellista on se, että alustusmateriaali on sekä oppilaita että ohjaajaa koskettava ja monipuolisesti aihetta lähestyvää.

Kuvataidetyöpajojen tärkeimpänä tavoitteena on käsitellä oppilaiden elämälle ja kehitysvaiheelle keskeisiä kysymyksiä kuvallisen työskentelyn avulla. Tavoitteena ei ole ensisijaisesti kuvallisen ilmaisun opettelu vaan omakohtaisten ajatusten ilmaiseminen ja niiden asettuminen osaksi yhteistä keskustelua.

Taiteen ja taidekasvatuksen suhde yhteiskuntaan

Tavoitteena on, että ajankohtainen yhteiskunnallinen keskustelu on luonteva osa työpajoja. Ohjaaja voi käyttää ”ilmassa olevia” puheenaiheita osana työpajojen alustusta. Myös muut keinot kuin kuvataide voivat innoittaa oppilaita kohti taiteellista prosessia. Oppilaiden kannalta on tärkeää ottaa käyttöön taidekuvien lisäksi myös niitä kuvia, jotka kuuluvat heidän visuaaliseen todellisuuteensa, eli median ja mainonnan kuvia. Kasvatustieteilijä Henri A. Giroux kirjoittaa:

» *Taiteilijoina ja kasvattajina meidän täytyy kehittää sellaisia opetuskäytäntöjä, joissa valtaan, politiikkaan ja etiikkaan liittyvät pohdinnat välittävät teini-ikäisen, toiseen suhteessa olevan ruumiin diskurssit ja representaatiot. (...) Mediakulttuuri täytyy mieltää kulttuurisen pedagogiikan voimavaraksi kahdessaakin merkityksessä. Kasvattajien tulee paitsi tarjota opiskelijoille tietoa ja taitoa tulkita mediaa kriittisesti, myös varustaa heidät taidolla mediakriittisten elämänpiirien kehittämiseksi. (229–231, 1999.)* »

OPETTAJAN ROOLI

Oma taustani taiteilijana ja työkokemukseni kuvataideopettajana on vaikuttanut siihen, miten kulttuurikurssien kuvataidetyöpajoissa käyttämäni menetelmät ovat muotoutuneet. Koko kymmenvuotisen opettajakokemukseni ajan olen opettanut pääasiassa nuoria ja lapsia, ja kulttuurikurssien puitteissa olen päässyt

keskittymään työskentelyyn yläkoulujen, lukioiden ja ammattiin valmistavien oppilaitosten oppilaiden kanssa. Alusta asti tämä opetusmuoto on osoittautunut hyvin haastavaksi ja omaa opettajaidentiteettiäni rikastuttavaksi.

Kulttuurikurssien kuvataidetyöpajoja määrittävät teemallisuus ja ajalliset rajat, joten nämä raamit ovat myös osa nyt esiteltävää menetelmää. Tähän oppaaseen olen yhdistellyt teemallisesti samankaltaisista työpajoista kokonaisuuksia, joiden puitteissa on mahdollista työstää joitakin keskeisiä nuoria mietittäviä aihealueita. Kulttuurikurssien kuvataidetyöpajoissa olen pyrkinyt rakentamaan kokonaisuuksia, joissa oppilas pääsee nopeasti pohtimaan omaa suhdettaan teemaan kuvallisen työskentelyn avulla. Esiteltävät työpajamallit ovat kiteytyviä useaan eri teemaan liittyvistä työpajoista. Yhdistävä tekijä kaikille näille työpajamalleille on pehmolelujen käyttäminen opetuksen materiaalina.

Omiin menetelmävalintoihini vaikuttaa olennaisesti myös taiteilijuus. Olen usein käyttänyt omia teoksiani osana työpajojen kuvallista alustusta ja samalla kertonut omista ajatuksistani ja valinnoistani taiteilijana ja ihmisenä. Tämän ulottuvuuden olen jättänyt menetelmäoppaan ulkopuolelle, sillä se on lähtöisin omasta taustastani, ja on sen vuoksi rajallisesti siirrettävissä jonkun toisen toimintaan. Omia teoksia materiaalina käyttäessäni näyttäydyn oppilaille avoimena ja jopa haavoittuvana (Rossi-Horto, 2004). Tällaiseen avoimuuteen pyrkimisen haluan esittää yhtenä tavoitteena työpajan ohjaajalle, sillä se luo työpajalle ainutlaatuisia mahdollisuuksia. Amerikkalainen kasvatustieteilijä Bell Hooks kirjoittaa ohjaajan avoimuudesta ja sen vaikutuksesta voimaantumisen (valtautumisen) mahdollisuuteen seuraavaa:

»Kukaan ei pysty valtautumaan, jos kieltäydymme olemasta haavoittuvaisia samaan aikaan kun rohkaisemme opiskelijoita ottamaan riskejä. Ne opettajat, jotka odottavat opiskelijoiden avoimesti kertovan elämästään, vaikka eivät itse haluakaan avautua, harjoittavat valtaa tavalla, joka voi osoittautua alistavaksi (...) Kun opettajat kertovat tunnilla omista kokemuksistaan, sulkeutuu pois se mahdollisuus, että voisimme toimia kaikenkietävinä vaihtopysyntelevinä kuulustelijoina. (51-52, 1994.)»

Minkälainen taidekäsitys on työpajojen taustalla?

Tämän kuvataidetyöpametodin taustalla vaikuttaa instrumentaalinen taidekäsitys. Se tarkoittaa, että taide nähdään käyttökelpoisena identiteetin rakennusaineena ja oleellisena osana jokaisen arkipäivää. Taide ei ole tavoittamatonta ja pelkästään ylevää erityisyksilöiden tuottamaa korkeakulttuuria. Taide ja taiteellinen toiminta eivät saa olla myöskään opettajalähtöisesti rajattuja vain esteettisen kokemuksen ja havainnoinnin piiriin. ”Rumat” kuvat ja hämmentävät taideteokset ovat erinomaisia keskustelun herättäjiä ja hyviä tapoja tuoda taide lähemmäs oppilaiden kokemusmaailmaa, mistä puhuu myös taidepedagogiikan professori Inkeri Sava:

»Vain hyvään ja kauniiseen pyrkivä kasvattaja ei kuitenkaan koskaan voi olla varma siitä, ettei lapsi tai nuori taidemaailman hyväksyvääkin taideteosta katsoessaan sittenkin näe sen kuvaamaa väkivaltaista tai muuta sisältöä. Esteettiselle idealismille pohjautuva taidekasvatus ei pysty vastaamaan teorialähtökohdiltaan varsinkaan nykytaiteen tai nykypäivän visuaalisen kulttuuritarjonnan vastaanottokasvatuksen tarpeisiin. (105, 2007.)»

Hämmentävät katsomiskokemukset ja kysymyksiä herättävät kuvat osoittavat, että taiteella ja kuvilla on suora yhteys tunteisiin, arvoihin ja ajatuksiin. Ne eivät jää yhdentekeviksi eivätkä unohtu helposti.

Voimaantumisen mahdollisuus työskentelyn tavoitteena

Kuvataidetyöpajoissa pyritään luomaan puitteet sille, että oppilas pääsee omakohtaisesti työstämään käsiteltävää teemaa tai aihetta niin kuvallisella kuin sanallisellakin tasolla. Kun tavoitteena on voimauttavan ilmapiirin luominen, on syytä pohtia mitä voimauttavalla tässä yhteydessä tarkoitetaan. Miten nämä kuvataidetyöpajat eroavat mistä tahansa muusta oppilaiden kuvataidetyöskentelystä?

Näissä kuvataidetyöpajoissa toiminnan periaatteet lähtevät ajatuksesta, että jokainen oppilas, taidollisista eroavaisuuksista huolimatta, kykenee osallistumaan kuvalliseen työskentelyyn. Työpajojen tavoitteet asetetaan läpinäkyviksi oppilaille heti työ-

kentelyn alussa, ja oppilaille kerrotaan mikä pajatyöskentelyssä on tärkeää ja mikä ei. Voimauttavan kokemuksen voi saada toki myös omien taitojen havaitsemisesta, mutta se ei ole näiden taidetyöpajojen päätaivoite. Oleellista on oppilaan oivallus siitä, että hänen ajatuksensa, jotka saavat hahmon työskentelyn avulla, ovat kiinnostavia ja tärkeitä. Ei ole yhtä oikeaa tapaa tehdä kuvallisia tehtäviä, vaan tärkeintä on se, että haluaa tehdä ja yrittää tehdä.

Oppilaille voidaan myös kertoa etukäteen, että valmiita töitä ei arvoteta tai arvostella, vaan niiden olemassaolon funktio on yhteisen keskustelun herättelemine ja oppilaan ajatusten näkyväksi tekeminen. Voimautumisen tunne voi olla pieni oivallus omaa työtä tehdessä, tai se voi syntyä yhteistä keskustelua kuunnellessa tai koskettavan taideteoksen äärellä. Yhdessä näistä voi parhaimmillaan kasvaa oppilaan kokemuksen kannalta merkittävä tapahtuma. Omat ajatukset hahmottuvat selkeämmin myös itselle muiden katseiden ja kommenttien kautta. Voimautumisen tunne voi syntyä myös oman erityislaatunsa hetkellisestäkin huomamisesta: minä olen tällainen, ajattelen näin ja olen ylpeä siitä.

Keskustelu voimauttavana toimintana

Hyvin merkittävässä roolissa kuvataidetyöpajatyöskentelyssä ovat keskustelut alustukseen liittyen, työskentelyn aikana ja valmiita oppilastöitä tarkasteltaessa. Kuvataiteen parissa työskentely esimerkiksi kuvataidetuunnilla voi olla lähtökohtaisesti yksinäisempi prosessi. Kuvataidetyöpajoissa pyritään luomaan heti alusta asti salliva ilmapiiri, jossa oppilaiden ajatukset ovat toivottuja ja arvokkaita rakennusosia yhteiseen prosessiin. Puheen merkityksen korostaminen luo kollektiivista yhdessä tekemisen ilmapiiriä. Opettajan tehtävä ei rajoitu alustuksen, tehtävänannon ja palauttekeskustelun vetämiseen, vaan keskusteluilla ja kommentoinnilla voi virittää koko työpajan tunnelman erilaisia näkemyksiä sallivaksi. Kasvatustieteilijä Juha Suoranta kirjoittaa opettajan roolista:

» Opettaja on sisällöllisen etiikan mielessä myös tunnetoimija, joka omalla tunneilmaisuudellaan voi kasvattaa oppilaisiaan esimerkiksi kykyä moraaliseen herkkyyteen, myötätuntoon ja välittämiseen vastakohtana kansalaisyksilömyydelle ja eettiselle välinpitämättömyydelle. (125, 2003.) »

Opettajan rooli ja tapa toimia työpajojen vetäjänä vaikuttaa ilmapiiriin syntyneeseen ratkaisevasti. Avoimesti omista arvoistaan, ajatuksistaan ja tunteistaan ammentava ohjaaja antaa esimerkin aikuisen ihmisen näkökulmista käsiteltävään aiheeseen.

Miten katsoa toisen työtä?

Toisten oppilaiden töiden katsominen ja niistä puhuminen on vaativa alue, jolla mahdollisimman rakentavalla tavalla liikkuakseen on ryhmän kesken vallittava kunnioitus toisen työtä ja ajatuksia kohtaan. Miten sitten luodaan kunnioittava ilmapiiri? Työpajan ohjaaja voi puuttua epäkunnioittavaan keskusteluun ja ohjata kommentointia omilla havainnoillaan, jotka tukevat ja nostavat esiin positiivisia huomiota. Positiivinen huomio ei saa kohdistua pelkästään tekniseen kuvalliseen tekemiseen; tärkeämpää on antaa palautetta tosissaan yrittämisestä ja itsensä peliin laittamisesta. Keskusteleva ilmapiiri rakentuu luontevasti, jos ohjaaja kommentoi työskentelyä ja oppilaiden ajatuksista keskustellaan työskentelyn lomassa.

Miten puhua omista töistä ja ajatuksista?

Joskus oppilaiden voi olla vaikea puhua omasta tekemisestään muun ryhmän edessä. Toisille taas tämä on luonteva ja houkutteleva tilanne. Työpajojen suurimpia haasteita onki se, miten saada jokaisen ajatukset näkyviin. Ketään ei voi eikä pidä pakottaa puhumaan työstään. Silti voidaan esittää toive siitä, että työtä katsotaan yhdessä, ja että muut saavat kommentoida työtä, vaikka tekijä itse ei haluaisikaan siitä puhua. Joskus muiden keskustelu houkuttelee vastahakoisemmankin puhumaan.

Opettajan omakohtainen prosessi ja kehittyminen

Työpajojen ohjaajan sitoutuminen käsiteltävään aiheeseen tai teemaan on oleellista työpajojen onnistumisen kannalta. Sitoutuminen tarkoittaa aiheeseen syventymistä ja siihen liittyvän ajankohtaisen keskustelun ja kuvaston seuraamista. Kuvamateriaalin, jota ohjaaja käyttää alustuksissa, on hyvä olla ohjaajan henkilökohtaisesti valitsemaa ja häntä koskettavaa. Paras keino löytää henkilökohtainen suhde taide- ja mediakuviin on altistaa itsensä

niille avoimin mielin. Kuvien valitsemisen kriteerinä kannattaa pitää sitä, että kuvan katsominen aiheuttaa tunteita ja saa omat ajatusprosessit liikkeelle. Jotta näkökulmien kirjo olisi mahdollisimman monipuolinen, voi niiden lisäksi valita myös kuvia, jotka eivät aukene tai löydä kosketuspintaa omasta kokemusmaailmasta. Tämänkaltaisia kuvia esittäessään ohjaaja voi heittää pallon oppilaille: miten te näette tämän kuvan, mitä ajatuksia se teissä herättää?

Työpajoissa syntyneet oppilastyöt kannattaa dokumentoida. Niitä voi käyttää oppilaiden luvalla muiden ryhmien alustuksissa. Tämänkaltaisen kuvaston kerääminen on pitkäjänteistä mutta palkitsevaa. Kun oppilaat näkevät miten muut nuoret ovat aikaisemmin aihetta käsitelleet, he voivat saada lisäravintoa omalle mielikuvitukselleen.

TYÖSKENTELYN PUITTEET

Tila

Kuvataidetyöpajoissa työskentelyyn soveltuu mikä tahansa tila, jossa jokaisella oppilaalla on riittävästi pöytätilaa omalle työskentelylle. Kuvataideluokka on hyvä vaihtoehto tarvikkeiden saatavuuden vuoksi. Työskentelyn tapahtuessa tavallisessa luokkatilassa on tärkeää huolehtia pöytien suojaamisesta esim. sanomalehtipaperilla.

Aika

Kuvataidetyöpajoissa työskentelyn kannalta toimivimmaksi on osoittautunut kahden erillisen kolmoistunnin kokonaisuus. Myös kolme kaksoistuntia käy ja voikin olla helpommin sovitettavissa muuhun lukujärjestykseen. Yksittäisiin tunteihin jaettuna työskentely hajoaa liikaa ja oppilaan kokemus toiminnan mielekkyydestä voi kärsiä. Kuvataidetyöskentelyssä materiaalien esille ottaminen ja pois korjaaminen vaativat myös pienen siivun opetusajasta, ja tällöin yksittäin pidetty tunti voi jäädä anniltaan suppeaksi.

Työpajajohdotuksiin on kirjattu suuntaa-antavat ajankäyttöehdotukset; tarkkaa aikataulua on tällaisessa työskentelymuodossa

vaikea määrittää. Tärkeää on luoda työskentelylle ja keskustelulle kiireetön tunnelma. Jotain voi aina jättää pois jos aika ei riitä. Ohjaajan omaa herkkyyttä on ajankäytön toimivuuden paras mittari, ja se kehittyy työskentelyä seurattaessa.

Ryhmäkoko

Oppilasryhmien kokoon ei ohjaaja voi aina vaikuttaa. Suuren, 30 oppilaan tai jopa suuremman ryhmän kohdalla on oppilaat aiheellista jakaa vähintään kahteen pienempään ryhmään. Keskusteleva ilmapiiri on helpompi luoda jos oppilaita on 10-15. Yli 20 oppilaan ryhmän kanssa työskenneltäessä kynnyksen ajatusten jakamiseen ja luottamuksellisen ilmapiirin muodostumiseen on korkeampi. Pienryhmässä syntyy tilaisuuksia totuttujen roolien muuttumiselle. Pienryhmiin jako voi olla ponnistus koulumaailmassa, mutta tämän lyhytkestoisien työpajatoiminnan ainutlaatuisuuden vuoksi perusteltavissa.

Materiaalit

Pehmoleluprosessissa tarvittavat materiaalit on kuvailtu Voimareseptin kappaleessa Pehmoleluprosessin välineet ja mahdollisuudet (s.13). Työpajajohdotuksiin sisältyy myös maalaus- ja piirustustehtäviä. Näiden materiaalien hankkimisessa voi pyytää apua koulun kuvataideopettajalta. Käytettävien värien ja papereiden suhteen ei ole erityisiä laatuvaatimuksia.

Opettajan kuvapankki

Työpajajohdotuksiin sisältyy kuvallisen alustusmateriaalin esittelyä. Kuten aiemmin todettu, tämän materiaalin on hyvä olla työpajaohjaajan omakohtaisesti valitsemaa. Oma kuvapankkia kannattaa kerätä pitkällä aikavälillä esim. seuraamalla museo- ja gallerianäyttelyjä, tutkimalla taidekirjoja ja poimimalla päivittäin kohtaamastaan mediakuvastosta kiinnostavia otoksia. Nykytaiteen näyttelyitä seuraava voi ottaa myös yhteyttä kiinnostaviin taiteilijoihin ja pyytää kuvamateriaalia opetuskäyttöön. Taiteilijoita voi tarvittaessa haastatella. Tämänkaltaisen materiaali lähentää taidemaailmaa nuorten kokemusmaailmaan ja antaa ainutlaatuista tietoa taiteenteon prosesseista. Taidehistorian

kuvasto voi rinnastaa nykytaiteen kuviin, ja ajankohtaista mediakuvastoakin kannattaa käyttää. Kun kuvalliseen alustukseen yhdistetään näitä kolmea, saadaan aikaan herkullinen ja monipuolinen kokonaisuus, jossa erilaisista kuvamaailmoista peräisin olevat kuvat muodostavat mielleyhtymiä ja kuvallista dialogia.

Muista myös:

Ole kärsivällinen ja suvaitsevainen oppilaan puheelle.

Ole salliva suhteessa siihen, miten oppilas tehtävää toteuttaa.

Älä sulje mitään portteja vaan pyri tekemiselläsi ja puheellasi avaamaan uusia ovia.

III VOIMARESEPTI: PEHMOLELUTYÖPAJAT

Seuraavilla sivuilla esittelen viiden erilaisen työpajamallin keskeisenä työmuotona toimivan pehmolelu-prosessin ja sen lähtökohtia.

MIKSI PEHMOLELUT?

Suunnitelma käyttää pehmoleluja nuorten opetuksessa sai alkunsa intuitiivisesta ajatuksesta. Idean taustalla vaikuttavat myös aikaisemmin vetämäni työpajat, jotka ovat perustuneet enemmänkin maalaamiseen, piirtämiseen ja muotoilemiseen. Kuvallisen ilmaisun perustekniikoita käytettäessä on luokissa aina oppilaita, joille asioiden käsitteleminen piirtämällä ja maalamalla on vaikeaa. Heille voi nousta kynnykseeksi aikaisemmin saatu kokemus siitä, että he eivät ole hyviä ilmaisemaan itseään näillä menetelmillä. Kun kokemus rajoittuu osaamattomuuden tunteeseen, jää osa oppilaista paitsi voimauttavasta kokemuksesta.

Pehmoleluihin liittyy monia emotionaalisia ulottuvuuksia juuri nuorten kanssa työskenneltäessä. Pehmoleluilla on lähes jokaisen lapsen elämässä ja kasvussa jokin rooli. Yläkouluun siirryttäessä lelut saavat useimmiten väistyä kaappiin piiloon rajanvetona lapsuuden ja alkavan nuoruuden välille. Erääseen kulttuurikurssiin liittyvässä maalaustehtävässä pyysin oppilaita tekemään kuvan siitä, mikä on lapsuuden loppu. Varsinkin monilla tytöillä juuri pehmolelut ja niiden hylkääminen symboloivat lapsuuden loppua.

Pehmoleluja osaa työstää kuka tahansa. Yhdessäkään työpajassa ei ole oppilas sanonut, ettei osaa aloittaa pehmolelun muokkusta. Lelujen käyttäminen opetuksen lähtökohtana toimii lähes kaikkien oppilaiden kohdalla.

Mikä on pehmolelujen käyttämisen suhde kuvataiteeseen ja taidekasvatukseen? Leluja on käytetty objekteina myös nykytaiteessa (esim. Andy Best & Merja Puustinen, Mike Kelley), vaikkei se olekaan oleellista tämän tyyppisen työskentelyn kannalta. Pehmolelujen käsittely on käsin tekemistä ja visuaalisten valintojen

tekoa. Se on jonkin muuttamista oman idean näköiseksi.

Olen käyttänyt pehmolelumenetelmää lähtökohtana usean eri teemaan lähestymisessä. Seuraavassa kerron miten pehmoleluja voi käyttää, miksi niitä kannattaa käyttää, mihin työskentely perustuu ja mitä sen aikana tapahtuu.

PEHMOLELUPROSESSIN VÄLINEET JA MAHDOLLISUUDET

Lelu – ja mistä se löytyy

Työskentelyä varten tarvitaan pehmolelu jokaiselle oppilaalle. Oppilaita voi pyytää tuomaan mukanaan oman pehmolelun, jonka on valmis antamaan työstettäväksi. Ohjaaja voi myös hankkia pehmoleluja esim. kierrätyskeskuksista tai kirpputoreilta. Suositelen tätä vaihtoehtoa, sillä silloin työpajojen sisällön voi pitää salaisuutena. Koulussa voi myös järjestää pehmolelukuräyksen, johon jokainen halukas voi lelunsa luovuttaa. Lelut ovat rakkaita, mutta jossain vaiheessa elinkaartaan ne saattavat muuttua jopa epätoivotuiksi. Näin ollen niitä on suhteellisen vaivatonta löytää työpajojen materiaaliksi.

Työstämiseen tarvittavat välineet

- kuumaliimapistooleita ja liimapatruunoita
- saksia
- pullovärejä (esim. punainen, sininen, keltainen, musta, valkoinen)
- hiiltä
- siveltimeä
- kankaita, lankaa, rautalankaa, hakaneuloja, ompeluneuloja
- vanua tai muuta täytteeksi käyvää ainetta

Myös tuunausmateriaaleja valikoitaessa voidaan hyödyntää sekalaisia ”krääsää”, jämämmateriaaleja ja kierrätyskeskuksen tarjontaa.

Kaikki pienikokoinen ”säälä” mitä voi kuvitella kiinnitettävän pehmoleluun, voi toimia materiaalina.

Taustan tekemiseen tarvitaan A3- tai A2-kokoiset paperit. Paperi voi olla valkoista tai värillistä. Taustan maalaamiseen tarvitaan pullopeitevärejä, akryy livärejä tai vesivärejä. Käyttöön sopivat samat maalit kuin pehmolelujen työstämiseen. Myös puuvärit, tussit, vahaliidut tai hiili soveltuvat tarkoitukseen.

Kirjoitustehtäviin käy kopiopaperi, mutta jos teksteistä haluaa tehdä viimeistellymmän näköisiä, voi käyttää värillisiä papereita ja tusseja.

Erilaisia tapoja jakaa lelut

Työpajaohjaaja voi valita sopivimmaksi katsomansa tavan jakaa pehmolelut oppilaille. Jos työpajan sisältö on yllätys, on yksi hyvä tapa pyytää oppilaita sulkemaan silmänsä ja jakaa jokaiselle tämän jälkeen lelu. Tällöin oppilas saa pehmolelun ikään kuin henkilökohtaisena lahjana ja alkaa luonnostaan kiintyä siihen ja muodostaa suhdetta leluunsa.

Toinen tapa on tutkia yhdessä tarjolla olevia leluja ennen tehtävänannon paljastamista. Niille voi keksiä nimiä ja ominaisuuksia, ja pohtia minkälaisia tunteita mikäkin lelu oppilaissa herättää. Tämän jälkeen tehtävänanto paljastetaan, ja jokainen saa valita haluamansa lelu. Tällä menetelmällä ei tosin voida välttyä ristiriidoilta sen suhteen, kuka minkäkin leluun saa työstettäväkseen.

Kolmas tapa aiheuttaa meteliä ja riehakkuutta, mutta on pajalle hauska aloitus. Työpajan vetäjä kaataa pehmolelut pöydälle tai lattialle kasaan, ja oppilaat saavat spontaanisti valita haluamansa.

Pehmolelut voi myös asetella opetustilaan esille ennen kuin oppilaat saapuvat. Oppilaat kiertävät katsomassa leluja ja miettivät mikä lelu ”kutsuu” luokseen. Työpajan ohjaaja antaa luvan valita haluamansa kun jokainen on varmasti nähnyt kaiken tarjolla olevan.

Mitä pehmolelulle voi tehdä?

Kun oppilas saa käsiinsä pehmolelun, lähtee työskentelyproses-





Hiustenkuivaaja voi nopeuttaa työskentelyä.



Pehmoleluun voi myös purkaa aggressioita.

si useimmiten hyvin luontevasti liikkeelle. Työpajan ohjaaja voi kuitenkin ohjeistaa oppilaita tekemiseen. Jos aikaisemmin tehtyjä oppilastoita on dokumentoitu, voi niitä näyttää tässä vaiheessa.

- Lelua voi tyhjentää tai täyttää.
- Lelua voi leikellä.
- Leluun voi lisätä osia muista leluista tai rakentaa kokonaan uusia osia ompelemalla kankaasta ja täyttämällä vanulla.
- Lelua voi maalata.
- Lelulle voi tehdä vaatteita kankaista.
- Lelulle voi tehdä tarvikkeita esim. pahvista tai jämmämateriaaleista.
- Oppilaat voivat vaihtaa lelujen irrotettuja osia keskenään.

MITÄ PEHMOLELUPROSESSIN AIKANA VOI TAPAHTUA?

Pehmoleluprosessin aikana oppilas voi peilata erilaisia tunteita työstämäänsä hahmoon. Lelu voi olla niin hellyyden kuin aggressioidenkin kohde. Jotta oppilaat uskaltaisivat vapautuneesti työstää lelujaan, on tärkeää, että ohjaaja esittää ne materiaalina, jolle saa ja voi tehdä monenlaisia asioita. Tarkoitus ei ole tähdätä ”söpöyteen” eikä liioin se, että kaikki käyttäisivät lelua kiukun purkamisen kanavana. Tavoitteena on, että jokainen uskaltaa tehdä hahmosta juuri sellaisen kuin itse haluaa.

Pehmoleluprosessin aikana oppilaan omat lapsuuden kokemukset ja muistot voivat nousta pintaan. Vaikka käsiteltävä aihe olisi vakava, mahdollistuu lelujen ja niihin liittyvän tunnekirjon kautta leikin läsnäolo työpajassa. Liioitteleminen, parodioiminen, söpön muuttaminen rumaksi tai toisinpäin ovat myös leikkiin houkuttelevia tapoja työstää lelua.

Lelut ovat jo olemassa olevia hahmoja, ja siksi niiden kanssa työskentelyn aloittaminen on helppoa: ei tarvitse aloittaa tyhjältä valkoiselta paperilta, mikä monelle voi olla hidaste ja jopa este työskentelyssä.

Myös terapeutin ulottuvuus on luontevasti läsnä lelujen työstämisessä. Terapeutillisuudella tarkoitan toimintaa, joka on pa-

rantavaa ja helpottavaa. Pehmolelujen muokkaaminen on myös esteettisten valintojen ja kysymysten hahmottamista. Pehmolelun muokkaaminen haluamukseen on jonkin asian näkyväksi tekemistä, omien ajatusten ja tunteiden näyttämistä muille itse työstetyn pehmolelun hahmossa.

TYÖPAJAT

Esittelen viisi työpajakokonaisuutta, joiden päätyöskentelymuotona on pehmoleluprosessi. Työpajoihin sisältyy myös maalaus-, piirustus- ja kirjoitustehtävä tai savityöskentely.

1. LUUSERILEHMÄ JA MENESTYJÄMARSU

Työpajojen tavoitteena on pohtia oppilaiden käsityksiä pärjäämisestä ja ei-pärjäämisestä.

2. TARVIIKO TUNTUA JOLTAIN?

Tavoitteena on käsitellä oppilaiden ikävaiheeseen liittyviä tunteita.

3. MAHTISANKARI JA ÄLLÖTYS

Tavoitteena on käsitellä oppilaiden sankari- ja antisankarikäsityksiä.

4. TYTTÖ, POIKA JA KUUMA PERUNA

Tavoitteena on pohtia sukupuolen esittämistä ja oppilaiden omaa kehonkuvaa.

5. MINUN KUVANI: KATSO JA NÄE!

Tavoitteena on käsitellä ulkonäköpaineita ja oppilaiden käsitystä omakuvastaan.



1. LUUSERILEHMÄ JA MENESTYJÄMARSU

Luuserilehmä ja menestyjämarasu -työpajojen tarkoitus on saada oppilaat pohtimaan omia käsityksiään pärjäämisestä. Tehtävänantojen tavoitteena on herättää miettimään mitä tarkoittaa elämässä menestyminen ja ei-menestyminen. Mistä nämä käsitkset ovat syntyneet? Työstäessään pehmolelusta joko menestyjän tai luuserin nuoret samalla käsittelevät omia pelkojaan ja odotuksiaan tulevaisuuden suhteen.

Työpajojen kesto:

6 oppituntia (6x45 min)

Aihekokonaisuudet:

Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta, Ihmisenä kasvaminen

Integroitavissa:

uskonto / elämäkatsomustieto, yhteiskuntaoppi, äidinkieli, kuvataide, oppilaanohjaus

Tarvikkeet:

pehmolelujen ja niiden työstämiseen liittyvien materiaalien lisäksi Bratz-nukke tai värikuvia Bratz-nukesta. Jos oppilaalla on tallella Bratz-nukkeja, voi heitä pyytää tuomaan niitä mukanaan työpajaan.

Ajankäyttö:

Alkukeskustelu ja oppilaiden kirjoitusten purku 30 min

Tehtävänanto ja materiaalien esittely 15 min

Pehmolelujen työstäminen 3x45 min

Taustan teko ja tarinan kirjoitus 45 min

Purkukeskustelu 45 min

Työpajan alustus

Työpajojen aluksi tutkitaan Bratz- nukkea ja sen myötä syntyviä oppilaiden ajatuksia. Tehtävänä on miettiä minkälaista ihmiskuvaa tämä suosittu nukke edustaa. Nukke laitetaan kiertämään luokassa. Oppilaat vastaavat kysymyksiin kirjoittamalla itsenäisesti:

- Onko Bratz-nukke kuva menestyjästä vai ”luuserista”?
- Mitä Bratz tekee työkseen tai mistä saa rahaa?
- Mihin Bratz käyttää rahaa ja miten hän elää?
- Mitä tapahtuisi Bratz- nuken tyyppiselle ihmiselle oppilaiden elinympäristössä? Miten häntä kohdeltaisiin?

Oppilaiden vastauksia luetaan ääneen sillä perusteella, kuka haluaa antaa tekstinsä luettavaksi. Voidaan myös herätellä keskustelua äänestämällä kenen mielestä Bratz on menestynyt ja kenen mielestä ei. Halukkaat saavat perustella näkemyksiään.

Alustus johdattaa oppilaat huomaamaan miten keskenään erilaisia käsityksiä pärjäämisestä heillä voi olla.

Bratz-nukke tehtävän mahdollisia vastauksia:

Mitä tekee työkseen / mistä saa rahaa? - Ei tee mitään työkseen, isä maksaa kaiken. On alusvaatemallina. Mihin käyttää rahaa?

- Vaatteisiin, meikkeihin, kaikkeen turhaan. Onko menestynyt?
- Ulkonäkönsä vuoksi ehkä miesten keskuudessa suosittu, myös tyttöjen, jotka ottavat tavoitteekseen saman anorektisen vartalon ja pinnallisen luonteen. Mitä tapahtuisi jos hän kävelisi kotikulmillasi? • Suhtautuisin negatiivisesti ja ajattelin mitä tämä pinnallinen tyttö tekee elämänsä kanssa.

Pehmolelut kehiin!

Tämän jälkeen oppilaat saavat kukin lelun, jota he alkavat työstää. Tehtävänä on muokata pehmolelusta joko menestyjä tai ”luuseri”. (Ks. s. 14: Erilaisia tapoja jakaa pehmolelut.)

Oppilaat kehittävät valmiille hahmoilleen tarinan ja nimen. He maalaavat taustaksi maailman, jossa pehmolelu elää. Taustan tekoa voi ohjeistaa seuraavilla kysymyksillä:



Esimerkki parityöskentelyn tuloksena syntyneestä menestyjästä: Bob, rinsessa ja pää.

- Missä hahmosi elää?
- Minkälainen paikka on tunnelmaltaan?
- Mitä asioita hänen elämäänsä kuuluu?
- Kuuluko maailmaan joitain muita hahmoja?

Yksittäin tehtyjen taustojen sijaan voi antaa vaihtoehdoksi kahden hahmon yhteisen maailman. Tähän voi valita kaksi samantapaista hahmoa, joiden voi kuvitella elävän samantapaisessa ympäristössä. Tällöin työskentely muuttuu parityöskentelyksi ja parit voivat kirjoittaa yhteistä tarinaa hahmoista.

Lopuksi oppilaat esittelevät hahmonsaa muulle ryhmälle. Hahmon nimi ja tarina luetaan ääneen. Lukijana toimii kukin oppilas itse, tai oppilaan halutessa pajan ohjaaja. Loppukeskustelussa mietitään ovatko hahmot muiden mielestä menestyjiä vai luuseureita, ja mihin havaintoihin ajatukset perustuvat. Loppukeskustelua voi ohjata tarkentavilla kysymyksillä:

- Miksi tämä hahmo on luuseri / menestyjä?
- Mitä valintoja hän on tehnyt elämässään jotta on

- päätenyt tähänhetkiseen tilanteeseensa?
- Tunnetko ketään ihmisiä, jotka ovat samassa tilanteessa?
- Näkeekö ihmisestä päällepäin, onko hän menestynyt vai luuseri? Jos, niin mistä asioista sen näkee?

Jatkotehtävä: Vierailu toisen maailmassa

Tämän jatkotehtävän voi tehdä ajan salliessa. Aikaa voi varata noin 30 min ryhmän koosta riippuen. Suuren ryhmän kanssa purkuun menee enemmän aikaa.

Oppilaat ottavat oman pehmolelunsa, mutta taustat jäävät opetustilaan esille. Oppilaat lähtevät seikkailemaan hahmollaan toisten maailmoihin. Tehtävänä on valita yksi maailma, joka on jonkun toisen tekemä. Tehokkainta on valita omasta hahmostaan ja tämän maailmasta mahdollisimman kaukana oleva maailma. Tehtävänä on miettiä, mitä oma hahmo tekisi tällaisessa ympäristössä. Mitä tunteita ja ajatuksia sillä olisi? Oppilaat kertovat huomiostaan muulle ryhmälle.

Mahdollista on myös rakentaa pieniä kohtaamisia erilaisten hahmojen välille. Pajan ohjaaja voi määrätä mitkä hahmot kohtaavat ja missä maailmassa. Mitä näiden hahmojen välillä alkaa tapahtua? Oppilaat voivat valita, syntykö hahmojen välille esimerkiksi konflikti vai uusi ystävyys. Näiden jatkotehtävien avulla jokainen saa lisäulottuvuutta omaan hahmoonsa ja esittämänsä maailmaan. Se voi auttaa valaisemaan syvemmin myös muiden tekemiä valintoja hahmojensa suhteen.

(CASE)

Eräällä yläkoulun luokalla oppilaista suurin osa ryhtyi tekemään luuseri-hahmoa. Oppilaiden valmiissa teoksissa näkyi suuri tarve pohtia sitä, mitä tarkoitamme pärjäämisellä ja ”luuseriudella”. Taloudellinen menestyminen ja kuuluisuus olivat keskeisimpiä menestymisen merkkejä. Luusereiden elämään kuului onnettomuuksia, köyhyyttä, yksinäisyyttä, päihteiden väärinkäyttöä ja sukupuoli-identiteetin etsimistä. Mistä nämä käsitykset tulevat ja miten ne ovat muuttuneet vuosien varrella? Syntipukiksi on helppo nimetä median antama kuva ihmisenä olemisesta, siitä miten jokaisen tulisi tavoitella rahaa ja kuuluisuutta.

»Rinsessa on 23-vuotias malli ja Bob on keski-ikäinen punkkari. Pää on 2-vuotias lapsen pää. He asuvat hieman ränsistyneellä alueella. Ovat olleet 10 vuotta yhdessä ja menivät naimisiin viisi vuotta sitten. Päällä on kaksoisveli joka adoptoitiin pois. Kun he syntyivät, kummankin päät irtosivat muusta ruumiista. He ovat menestyneitä, koska ovat olleet kuuluisia.»



Luuseri hiiri oli ennen menestynyt, mutta menetti kaiken ja asuu nyt metsässä.



Luuseri DJ-Vallu . Hän on sääliittävä hopparipoika, jonka elämä ei ole mennyt kauhean hyvin.

2. TARVIIKO TUNTUA JOLTAIN?

Tarviiko tuntua joltain? -työpajojen tavoitteena on pohtia oppilaiden ikävaiheeseen liittyviä tunteita ja niiden ilmaisemista kuvallisen ja sanallisen työskentelyn avulla. Päämääränä on mahdollistaa monenlaisten tunteiden näkyväksi tuleminen.

Työpajan kesto:

6 oppituntia (6x45 min)

Aihokokonaisuus:

Ihmisenä kasvaminen

Integroitavissa:

terveystieto, äidinkieli, historia, biologia, kuvataide, oppilaanohjaus

Materiaalit:

Pehmolelutöyköskentelymateriaalit

- Lapsuuden loppu: A2-paperia, vesivärejä tai nestemäisiä pullovärejä, siveltimiä
- Tunnekartta: nestemäistä tussia, siveltimet, piirrosterät, vesivärit, A2-paperi jokaiselle oppilaalle

Ajankäyttö:

Työpaja 1

Alustus, materiaalien esittely ja tehtävänanto 30 min
Pehmolelujen työstäminen, taustan tekeminen ja tarina 2x45 min

Työpaja 2

Pehmolelutehtävän purku 30 min

Tunnekartta /

Lapsuuden loppu - alustus ja tehtävänanto 20min

Tunnekartta /

Lapsuuden loppu - tehtävän tekeminen n. 70 min

Loppukeskustelu 30 min



Tunnehahmoja



Tunnehahmoja

Alustus

Alustuksena olen käyttänyt omia päiväkirjamerkintöjäni yläkoulun ajalta. Tämä on materiaalia, jonka kaltaista voi olla hankala löytää. Vastaavana alustusmateriaalina voi toimia esim. kirjallisuus jossa kuvataan murrosiän kokemuksia. Yksi vaihtoehto on käyttää internetistä löytyviä nuorten blogi- tai päiväkirjamerkintöjä. Alustuksen tavoitteena on saada oppilaat suhteellisen nopeasti eläytymään jonkun toisen kokemuksiin, ja sitä kautta miettimään omaa todellisuuttaan.

Liitutaululla pohditaan erilaisia tunteita:

- Mitkä tunteet rajoittavat elämääni?
- Mitkä tunteet helpottavat elämääni?
- Mitä tunteita haluan välttää elämässäni?
- Mitä tunteita koti haluan pyrkiä elämässäni?

Pehmolelutehtävä: Tunnehahmo

Lelut jaetaan oppilaille. (ks. s. 14: Erilaisia tapoja jakaa pehmolelut.) Tehtävänanto: Muokkaa saamastasi pehmolelusta tunnehahmosi. Se voi olla negatiivisten tunteidesi tulkki tai hyvien tunteiden ilmentymä. Oppilaille esitellään käytettävissä olevat materiaalit.

Oppilaat voivat ryhtyä rakentamaan tarinaa ja nimeä hahmolleen samalla kun työskentelevät pehmolelun parissa. Vaikka tehtävänanto lähtee oppilaan valitsemasta tunteesta, etäänny hahmo omaksi olennokseen työskentelyn aikana. Nimen antaminen hahmolle ja tarinan keksiminen siirtävät lähtökohtana olleen tunteen helpommin käsiteltäväksi.

(Case)

Eräällä yläkoululla tunnehahmotyöpajassa kohtasin Kaisa Lekan sarjakuvan kaltaisen tapahtumaketjun. Tehtävänannon kuultuaan yksi oppilaista ryntäsi pihalle pehmolelun ja tärpättipullon kanssa. Hän syytti nallensa palamaan – ja päätyi rehtorin puhutteluun. Oppilas perusteli tekoaan sillä, että halusi nallestaan palaneen ja kärsineen näköisen. Onneksi ulkona oli lunta eikä pieni palava nalle aiheuttanut suurempaa vaaratilannetta. Lensikö



• Lapsuudenloppu



Lapsuudenloppu



palanut möhkäle sitten roskeen? Se kuivattiin, ja oppilas jatkoi hahmon työstämistä ohjeistuksen mukaan. Hän maalasi sen ja teki sille taustan, nimen ja tarinan. Ketään ei pidä tietenkään rohkaista vastaaviin tekoihin, mutta hyvänä esimerkkinä tämä pieni poltettu Klöntti-niminen hahmo kuitenkin toimii. Pehmeleluihin voi purkaa tunteitaan, ja niillä voi ilmaista tunteitaan.

Maalaustehtävä: Lapsuuden loppu

Alustuksena katsotaan taidehistorian kuvia nuoruudesta ja verrataan niitä tämän päivän mainosten kuviin. Milloin lapsuus loppuu ja nuoruus alkaa? Mistä rajan tunnistaa vai voiko sitä tunnistaa?

Kuvallinen tehtävä: Piirrä ja maalaa ajatuksesi lapsuuden lopusta. Tehtävän jälkeen keskustellaan.

(Case)

Eräällä yläkoululla tämän maalaustehtävän tulokset olivat kiinnostavasti jakautuneet tekijän sukupuolen mukaan. Tyttöillä lap-

suden lopun merkinä olivat lelut ja niistä luopuminen sekä aikuisuuden symboleihin siirtyminen. Pojilla lapsuuden loppu näyttäytyi usein siirtymävaiheena, jossa päihteet tulevat mukaan kuvioihin. Poikien kuvat olivat raadollisempia ja täynnä kauhuskenaarioita, kun taas tyttöillä kuvissa oli paljon surumielisyyttä ja haikeutta lapsuuden leikkien loppumisesta ja aikuisuuden maailmaa kohti suuntautumisesta.

Vaihtoehtoinen kuvallinen tehtävä: Tunnekartta

Alustuksena voidaan käyttää samantapaista kuvamateriaalia kuin Lapsuuden loppu -tehtävässä.

Tehtävänanto: Piirrä kartta tunteistasi. Tunteet voivat olla tämänhetkisiä, menneitä tai niitä tunteita joita odotat tai pelkäätkohtaavasi tulevaisuudessa.

Kartassa pitää näkyä:

- sinä itse
- reitti
- matkalla olevia esteitä ja oikoteitä
- tavoite, mihin päätyy kun kulkee kartan reitin
- mahdollisesti muita ihmisiä

Kartta voi sisältää todellisia paikkoja, mutta se voi olla myös täysin kuvitteellinen. Vesivärillä ja nestemäisellä tussilla työskentely kannattaa tehdä niin, että kartta hahmotellaan ensin lyijykynällä paperille. Sitä jatketaan nestemäisellä tussilla, joko siveltimillä tai piirrosterillä. Tussin kuivuttua työhön lisätään vesivärejä.

Valmiit kartat jaetaan niin, että jokainen saa jonkun toisen oppilaan kartan. Toisen karttaa tulkitaan, ja tulkinta esitellään muulle ryhmälle. Tekijä kommentoi tulkintaa, osuiko se oikeaan vai jäikö jotain oleellista huomaamatta.

3. MAHTISANKARI JA ÄLLÖTYS

Mahtisankari ja ällötys- työpajojen tavoitteena on pohtia erilaisia sankarikäsityksiä. Sankaruuden käsitteleminen tekee näkyväksi myös antisankareiden olemassaolon. Minkälainen ihminen täyttää sankarin määreet? Minkälainen ihminen ei ansaitse muiden kunnioitusta ja ihailua? Onko sankari itseksä itsensä ylentäjä vai pyyteetön hyvän tuottaja?

Työpajan kesto:

6 oppituntia (6x45 min)

Aihetekonaisuudet:

Ihmisenä kasvaminen, Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta

Integroitavissa:

Äidinkieli, historia, yhteiskuntaoppi, kuvataide

Materiaalit:

Pehmoleluprosessin välineet

Ajankäyttö:

Työpaja 1:

Alustus ja kirjoitustehtävä: n. 25 min

Pehmolelun työstäminen: 2x45 min

Työpaja 2:

Pehmolelutyöskentelyn jatkaminen, taustan tekeminen parityöskentelynä, tarinan kirjoitus 2x45 min

Loppukeskustelu 45 min

Alustus

Työpajaohjaaja kertoo alustuksena jostakin omasta sankaristaan. Hän sisällyttää puheeseen perusteluja, miksi tämä henkilö on sankarillinen. Kiinnostavaa oppilaiden kannalta on myös



Mahtisankari sutenööri Igor ja hänen alaisensa Tadžana



Soiva Killinnaama

ajallinen jatkumo työpajanvetäjän sankarikäsityksissä. Ketkä ovat olleet hänen sankareitaan nuorempana? Onko jokin muuttanut käsityksiä ajan myötä vai ovatko sankarit pysyneet samoina? Jos kuvamateriaalia on saatavilla, sitä voi käyttää. Yksi vaihtoehto on nostaa esiin arjen sankaruus suhteessa median sankaruuteen.

Kirjoitustehtävä

Oppilaat kirjoittavat lyhyen tekstin aiheella: Mitkä ominaisuudet tekevät ihmisestä antisankarin? Oppilaiden kirjoitusten pohjalta tehdään yhteenveto paperille tai taululle. Tähän keskusteluun ohjaaja voi tuoda myös oman antisankarikäsityksensä.

Pehmolelutehtävä

Lelut jaetaan. (ks. s. 14: Erilaisia tapoja jakaa pehmolelut.) Tehtävänä on työskennellä pareittain. Yksi tekee antisankarin ja toinen sankarihahmon. Työskentelyyn käytetään noin 2 oppituntia.

Parit keskustelevat työskentelyn aikana. Tätä kautta molemmat pohjivat kumpaakin näkökulmaa oman hahmon työstämisen ohessa.

Maailma ja kohtaaminen

Parit suunnittelevat paikan, jossa nämä kaksi hahmoa voivat kohdata. Paikka maalataan A2-paperille. Seuraavaksi parit rakentavat pienen dialogin, joka syntyy kun nämä kaksi hahmoa, sankari ja antisankari kohtaavat. Dialogi voi alkaa esittäytymisellä ja jatkua esim. seuraavien kysymysten tukemana:

- Mitä hahmo tekee (parin kanssa tehdyssä maailmassa)?
- Mikä on hahmon tavoite elämässä?
- Mitä hahmo ajattelee elämästään?
- Mitä tapahtuu, kun nämä kaksi hahmoa kohtaavat?
- Onko hahmojen elämässä mitään yhdistäviä tekijöitä?

Esittäminen muulle ryhmälle

Kun parit ovat saaneet dialoginsa harjoiteltua, he esittävät oman pienen kohtamisensa muulle ryhmälle. Esittäminen voi tapahtua nukketheaterimaisesti taustan edessä. Esitysten jälkeen ovat

aplodit paikallaan. Tätä kautta ryhmä on saanut tutustua kirjaan vaan joukkoon erilaisia sankareita ja antisankareita.

OPPILASTARINOITA: 2PÄINEN GEENIMUTAATIO (Sankari)

» *Jossain vaiheessa kehittymistään Elisa tarvitsi aivoilleen lisätilaa, ja totesi että toinen pää olisi tarpeen; ajatus kulkisi huomattavasti nopeammin kun olisi kahdet aivot. Niinpä hän liitti viisaan päänsä yhteen ystävänsä Meerin kanssa. He ovat tunteneet Meerin kanssa toisensa iät ja ajat, syntymästään asti. He ovat kokeneet kaiken yhdessä, siis aivan kaiken: kulkeneet samalta hiekkalaatikolta samaan työpaikkaan saakka. Ennen tätä päivää he työskentelivät molemmat kielitoimistossa kielivirkailijoina. Luottamus Meerin hyvytyteen ja luonteeseen oli niin kova, että he päättivät olla yhtä, jolloin ”liittivät viisaat päänsä yhteen»*

Siitä sitten lähti se, mistä ei ollut enää paluuta, ja millä ei ollut loppua: he alkoivat keskittää energiansa ja aikansa hyvän tekemiseen. He halusivat luoda hyvää, puuttua ihmisten vääryyksiin ja kaltoin kohdeltavien ihmisoikeuksiin. Näin siis alkuperäisestä Elisasta ja Meeristä tuli 2PÄINEN GEENIMUTAATIO. Ei ollut olemassa enää Elisaa eikä Meeriä, oli vain 2PÄINEN GEENIMUTAATIO. Tämä sankari on iältään 64 vuotta (Elisan 32 + Meerin 32 vuotta), mutta ikä ei selkeästi ollut este millekään. Tämä sankari sai aikaan enemmän hyvää kuin yksikään otus, ihminen tai mikään olento oli koskaan maailman historiassa saanut. Näin syntyi yksi sankari maailmaan.”

SOIVA KILLINAAMA (Antisankari)

» *Soivan killinaaman eli alkuperäisen Kaarlon historia alkaa niinkin kaukaa kuin hammassalongista. 57-vuotias Kaarlo työskenteli aikansa hammaslaboranttina, kunnes hän sai ensimmäisen huomautuksen hygieniasta, ja siitä kuinka tärkeää se on etenkin tässä ammatissa. Kaarlo (jolla oli ollut erittäin huono itsetunto esikoulusta lähtien) koki tämän liian kovana kolahduksena itsetunnonleen, ja romahti täysin. Hän eristäytyi kotiinsa neljän seinän sisään eikä halunnut nähdä mitään, tehdä mitään eikä kuulla mistään. Hän siis vaipui epätoivoon ja halusi surra yksin ylhäisyydessään, olematta missään yhteydessä ulkomaailmaan.*

Muutaman viikon kuluttua Kaarlo keräsi itsensä, ryhdistäytyi ja yritti olla vahvempi, jolloin hän meni taas töihin. Tästä ei lähdetty enää muuta kuin alamäkeen. Tämä kuvio toisti itseään turhankin monta kertaa ja aivan liian kauan, kunnes lopulta Kaarlo sai potkut. Siinä se vasta romahduksen paikka olikin. Hän vaipui jälleen kotiinsa, tällä kertaa moneksi vuodeksi, murehtimaan elämän kurjuutta ja kylpemään itsesääliissä. Kun hän eräänä päivänä nousi sohvan pohjalta, hän totesi että nyt on aika lähteä ihmisten ilmoille. Hän teki myös havainnon, että vintiltä löytynyt lapsuuden soitto-
rasia, jota hän oli murheissaan kuunnellut ja muistellut (ja jonka päällä hän oli nukkunut viikkoja, jos ei vuosia), oli kasvanut hänen ihoonsa kiinni, siis oikeasti. Hän ajatteli, että miksi leikkauttaa sitä poiskaan, koska soitto-
rasia kantaa mukanaan hyviä muistoja.

Silti Kaarlossa mubi paha. Yksinäisyyden ja negatiivisten ajatusten myötä Kaarlostakin oli tullut PAHA. Niinpä hän ajatteli kaikesta negatiivisesti. Naapuruston ihmiset nimittivätkin häntä SOIVAKSI KILLINAAMAKSI, koska tämä ”pahuuden otus” oli saanut hullun kiillon silmiinsä suttuisen ja ruman olemuksensa lisäksi. Näin syntyi yksi mörrimöykky maailmaan, oikea antisankari ☹



Mahtisankari anka



2Päinen geenimutaatio

4. TYTTÖ, POIKA JA KUUMA PERUNA

Työpajojen tavoitteina on pohtia omaa kehonkuvaansa sekä käsitellä median ja taiteen esittämiä ihmisen kuvia. Miltä minun kehoni näyttää? Miltä se tuntuu? Miten se suhteutuu vallitseviin normeihin ihmiskehosta?

Aihetekonaisuudet:

Ihmisenä kasvaminen, Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys, Viestintä ja mediataito

Integroitavissa:

äidinkieli, historia, terveystieto, biologia

Materiaalit:

Pehmoleluprosessin materiaalit
Punasavea tai valkosavea (10kg / 15 oppilasta),
saventyöstövälineitä ja savialustat
Aikakausilehtiä ja saksia

Ajankäyttö:

Työpaja 1
Alustus 20 min
Pehmolelujen työstäminen ja purku 2x45 min

Työpaja 2
Kirjoitustehtävä n. 20 min
Unelmakehon / kauhukehon muotoilu n. 65 min
Loppukeskustelu 45 min

Alustus

Alustukseen pajaohjaaja tarvitsee omakohtaisesti valittua kuva-aineistoa, jossa käsitellään kehonkuvaa, sukupuolen esittämistä ja kehoon liitettyjä kauneusihanteita. Suomalaisesta nykyaikaisesta löytyy paljon hyviä esimerkkejä käytettäväksi (esim. Salla Tykkä, Katja Tukiainen, Aurora Reinhard).

Pehmolelutehtävä: Liian suuret paineet

Oppilaille jaetaan pehmolelut (ks. s. 14 Erilaisia tapoja jakaa pehmoleluja).

Tehtävänanto: Ryhdy muokkaamaan pehmolelusta hahmoa, joka yrittää täyttää mahdollottomia ulkonäkövaatimuksia. Hahmosta saa tulla parodioiva ja liioitteleva.

Työskentelyn jälkeen valmiit pehmolelut jaetaan niin, että hahmolle tekeekin taustan joku toinen oppilas. Toisen hahmolle keksitään myös nimi ja tarina. Jokainen esittelee hahmon taustoineen ja kertoo sen tarinan. Alkuperäisen hahmon tekijä kommentoi lopputulosta ja kertoo samalla omista hahmoon liittyvistä ajatuksistaan.

Kirjoitustehtävä: Unelmaa ja kauhua

Ensimmäisen työpajan teemoja syvennetään kirjoitus- ja savi-työskentelyn avulla. Oppilaita voi pyytää etukäteen tai opetus-tilanteessa leikkaamaan lehdistä kuvia, jotka kertovat heidän mielestään sukupuoleen liitetystä ulkonäköpaineista. Jokainen valitsee kaksi kuvaa, jotka edustavat eri sukupuolia, ja joita haluaa käsiteltävän. Kirjoitustehtävänä on miettiä omaa suhdetta valittuihin kuviin.

- Minkälainen ihminen kuvassa näkyy?
- Miten kuva suhteutuu tämän hetkisiin omiin kauneuskäsityksiisi?
- Miten miehen ja naisen kuvat eroavat toisistaan?
- Kumpaan kohdistuu enemmän paineita ja odotuksia?

Kirjoittamiseen käytetään noin 20 min ja valmiit tekstit asetetaan kuvien kanssa esille opetustilaan. Niitä saa käydä tutkimassa savityöskentelyn aikana.

Savityöskentely

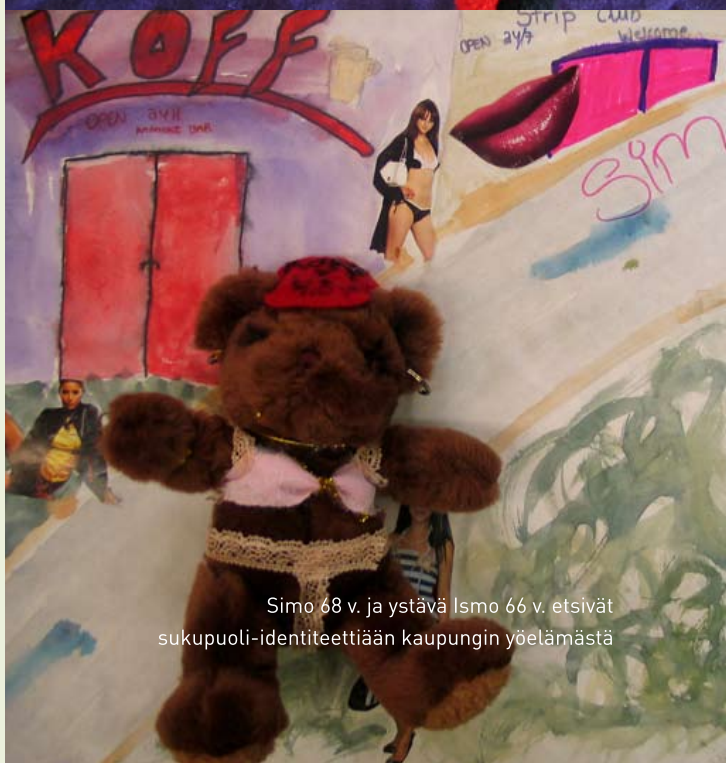
Tehtävänä on muokata savesta oma käsityksensä unelma- tai kauhukehosta. Oppilaiden niin halutessa ja saven riittäessä he voivat tehdä molemmat vaihtoehdot.

Savityöskentelyyn käy niin valko- kuin punasavikin. Töitä ei tarvitse välttämättä polttaa keramiikaksi, mutta jos se on mahdollista, kannattaa se tehdä töiden kuivuttua opetuskerran jälkeen. Jos töitä ei polteta, niiden tekniseen suorittamiseen ei tarvitse kiinnittää yhtä paljoa huomiota. Jos työt poltetaan, niitä pitää kaivertaa sisältä hieman ontoiksi, jotta kuivuminen tapahtuu tasaisesti ja poltto onnistuu.

Töiden valmistuttua oppilaat asettavat työnsä kahdelle eri alustalle tai pöydälle. Toisessa ovat kauhukehot ja toisessa unelmakehot. Työt käydään läpi niin, että jokainen hahmo käsitellään yksitellen. Pohditaan miksi hahmo on kauhukehon tai unelmakehon kuva. Tekijä kertoo, miten hahmosta saisi muokattua päinvastaisen hahmon: Mitä kauhukeholla pitäisi tehdä, jotta siitä tulisi tekijän mielestä unelmakeho? Miten unelmakeho muuttuisi kauhukehoksi?



Liian suuret paineet



Simo 68 v. ja ystävä Ismo 66 v. etsivät sukupuoli-identiteettiään kaupungin yöelämästä

5. MINUN KUVANI: KATSO JA NÄE!

Minun kuvani:

Katso ja näe! -työpajojen tavoitteena on saada oppilaat pohtimaan ulkonäköpaineita ja omaa suhdettaan ulkonäköönsä.

Aihekokonaisuudet:

Ihmisenä kasvaminen, kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys

Integroitavissa:

Äidinkieli, terveystieto, kuvataide

Materiaalit:

Pehmoleluprosessimateriaalit

- Kirjetehtävä: Peili jokaiselle oppilaalle, kopiopaperia ja kynät kirjoittamiseen

- Kaunis ihminen / kauhea ihminen: A2-paperia, aikakauslehtiä, paperiliimaa, saksia, tusseja ja muita kyniä, esim. vahaliituja

Ajankäyttö

Työpaja 1

Alustus ja kirjetehtävänanto 20 min

Kirjeen kirjoitus 15 min

Jakaminen 15-25 min

Kaunis ihminen / kauhea ihminen -tehtävä 45-60 min

Jakaminen 20 min

Työpaja 2

Pehmoleluprosessi 2x45min

Jakaminen 45 min

Alustus

Ohjaaja lukee ääneen Narkissoksen tarinan (esim. Marjatta Levanto, Taivaallinen tungos: Kuvia muinaisista myyteistä, 2001). Tarinan tarkoituksena on johdatella oppilaat ajattelemaan itse-

rakkautta ja käsitystään omasta ulkonäöstään. Tämän jälkeen hän pyytää oppilaita sulkemaan silmänsä ja jakaa peilin jokaisen oppilaan eteen niin, että tämä silmät avattuun näkee itsensä. Seuraavaksi ohjaaja ohjeistaa edelleen silmät kiinni olevia oppilaita kirjoitustehtävän tekemiseen.

Kirjoitustehtävä ja kirjeiden jakaminen

Tehtävänanto: Kuvittele, että kun avaat silmäsi, näet itsesi ensimmäistä kertaa. Katso itseäsi tarkkaan. Mitä näet peilikuvassa? Minkälainen ilme sinulla on? Oletko väsyneet tai huolettoman näköinen? Minkälainen ihminen peilistä näkyy? Kirjoita nyt kirje peilikuvallasi. Ajattele, että peilikuvasi on pelkkä heijastus, se ei tiedä mitä ajattelet tai tunnet. Kerro miltä kuvasi näyttää ja siitä, miltä kuvan katsominen tuntuu.

Työpajan ohjaaja voi lukea seuraavia esimerkkinä olevia oppilaiden peilikuvakirjeitä ääneen rohkaistakseen oppilaita jakamaan kirjeensä muulle ryhmälle. Oppilaat voivat itse lukea kirjeensä tai antaa ne ohjaajan luettavaksi.

Nuorten esimerkkikirjeitä:

» *Aina pubutaan, että silmät ovat sielun peili, mutta en minä itse silmistäni mitään näe. Pidän kyllä silmistäni. Ne ovat vibreät ja ripset ovat pitkät. Ei tunteita silmistä näe, vaan siitä kuinka silmien muoto muuttuu esim. hymyillessä, ne nousevat vähän vinoon ja siristyvät. Jo kasvoista ja ilmeistä pystyy päättämään ihmisen luonnetta. Totta kai ulkonäkö voi pettää, mutta mielestäni olen kovin "itseni" näköinen. Paksubkot pehmeät huulet, persoonallinen hymy ja nauru. Lapsen pyöreyttä ja pehmeyttä poskissa, mutta tummat kulmat luo vahvuutta. Olen avoin ja kerron siitä ihmisille hymyilemällä paljon. Ja koetan olla välittämättä rumista raudoista. Uskon hymyni olevan huomiota herättävä kun saan raudat pois. Nenäkin saisi olla sirompi, mutta en haluaisi näyttää kovalta pahikselta. Näytän kuitenkin kypsältä ikäisekseni. Peiliin katsoessani usein etsin finnit peitettäväksi ja hajakulmakarvat nypittäviksi. Mutta nyt kun piti ruveta enemmän miettimään – katson itseäni kovin eri tavalla. En ole ruma. Hyvinä päivinä ihan nätti.* »
(Tyttö, 8. lk.)

»Olet ihan nätti, mutta sinun pitäisi hymyillä enemmän. Näytät vähän surulliselta ja ehkä tyytymättömältä, vaikka sinulla ei olisi mitään syytä valittaa ainakaan ulkonäkösi liittyen. Hiuksesi ovat paksumat ja kauniin väriset. Kasvojesi muoto muistuttaa ehkä vähän rekkakuskia, koska sinulla on vahva leuka. Nenäsi on omaperäisen muotoinen ja se vaikuttaa sivuprofiiliisi, joka on hiukan kummallinen. Silmäsi ovat haalean väriset ja pienet. Suusi on mukkea. Olet kaunis, mutta vielä kauniimpi olisit jos hymyilisit.»
(*Tyttö, 8. lk.*)

(Case)

Erällä yläkoululla kirjetyöskentely oli käsin kosketeltavan herkkä tilanne. Kirjeiden jakamistilanteessa kirjeensä lukivat ääneen ensin vain muutamat oppilaat. Toisten kirjeitä oli kuitenkin niin jännittävää kuunnella, että loppujen lopuksi suurin osa oppilaista luki kirjeensä. Kirjeet olivat henkilökohtaisia ja avoimia. Toisen avoimuutta vastaanottaessa voi syntyä halua jakaa myös omaa ajatteluaan ja saada sille vastakaikua.

Kollaasi / piirrostehtävä: Kaunis ihminen / kauhea ihminen

Oppilaat voivat työskennellä pareittain tai yksin. Parityöskentelyssä tehtävän tekemiseen liittyvä keskustelu mahdollistaa erilaisten kauneuskäsitteiden törmäämisen. Tehtävänä on ryhtyä hahmottamaan paperille omaa käsitystä kauniista ja rumasta. Apuna voi käyttää lehdistä leikattuja kuvia ja tekstejä. Kuvaan pitää kirjoittaa perusteluja: Miksi juuri tämä asia / ihminen on kaunis / ruma?

(Case)

Yläkoululaisten poikien ja tyttöjen työskentelyssä näkyi suuri ero siinä, että tytöt halusivat työstää aihetta itsekseen ja pojat luvan saatuaan hakeutuivat pienryhmiin. Pojat käyttivät enemmän lehtikuvia töidensä osana ja kirjoittivat suorasukaisia arvioita kuvissa olevista ihmisistä. Kauniiksi nimettiin hyvännäköiset naiset ja rumiksi taas vanhemmat tai erikoisen näköiset ihmiset. Tyttöjen töissä näkyi erityisesti tyttöihin kohdistuvien ulkonäköpaineiden pohtimista. Milloin ihminen on liian laiha ja missä kulkee terveen ja sairaalloisen laihan välinen raja?

Jakaminen

Valmiit kollaasi- /piirrostyöt jaetaan niin, että jokainen saa muun kuin oman työnsä katsottavakseen. Hänen pitää perehtyä työhön ja miettiä muutama kysymys tekijälle. Työn tekijä vastaa esitettyihin kysymyksiin. Kysymyksillä voi tarkentaa ymmärrystään toisen ihmisen kauneuskäsitteistä.

Pehmolelu omakuvana

Oppilaille jaetaan pehmolelut

(ks. s. 14: Erilaisia tapoja jakaa pehmoleluja).

Tehtävänä on työstää pehmolelusta omakuva. Tehtävänanto yhdistettynä saatuun pehmoleluun voi aiheuttaa naurua ja kapinaa ("Enhän minä voi olla tuon pehmolelun näköinen!"). Oleellista onkin saada oppilaat pohtimaan, millä tavalla hahmosta saa heidän itsensä oloisen. Hahmon suunnittelussa kannattaa käyttää liioittelua ja leikkimistä.

Hahmolle tehdään tausta maalamalla. Oppilaita pyydetään miettimään jokin tilanne tai paikka, jossa on miettinyt omaa ulkonäköään tai saanut siitä palautetta. Kuvaan voi liittää puhe- tai ajatuskuplia.

Omakuvapehmolelujen loppukeskustelu

Omakuvien ollessa kyseessä liikutaan yhteisen keskustelun rakentamisessa hyvin herkällä alueella. Jos ryhmässä on luottamuksellinen ilmapiiri, voidaan työt jakaa toisten huomioiden avulla. Tällöin yksi oppilas tarkastelee toisen hahmoa ja maailmaa, ja miettii mitä se ilmaisee. Työn tarkastelija voi myös esittää yhden kysymyksen työn tekijälle, joka saa itse päättää vastaako kysymykseen vai ei. Vastaamaton kysymyksen on palautetta, ja vastaamisen pitää olla vapaaehtoista kun aihe on näin herkkä.

Jokainen voi myös kertoa halutessaan hahmostaan ja jostakin tilanteesta, jossa on miettinyt omaa ulkonäköään tai saanut siitä palautetta. Syntyneet lopputulokset voivat olla tekijöilleen hyvin henkilökohtaisia ja arkoja. Oppilaiden työt voidaan myös asettaa pieneksi näyttelyksi ja pyytää oppilaita tarkastelemaan syntynei-

tä töitä. Yhdessä katsominen on kollektiivinen tapahtuma. Jokaisen työ tulee nähdyksi ja katsotuksi, vaikka sanallinen palaute jäisi pois.

Yksi töiden henkilökohtaisuutta kunnioittava palautemenetelmä on pyytää oppilaita kirjoittamaan pieni kirje jonkun toisen hahmolle, ja antaa kirje työn tekijälle. Tällöin jokainen saa palautetta ja pääsee sitä myös antamaan.

Omakuva pehmolelu



Veljekset Kallion kaupunginosasta



LOPUKSI

Olen tässä oppaassa esitellyt pehmoleluprosessia teemallisenä kuvataidetyöskentelyn muotona murrosikäisille ja nuorille. Oppaan menetelmiä voi soveltaa myös pienemmille lapsille ja aikuisille sopiviksi. Pienten lasten kanssa pehmoleluprosessissa käsiteltävät teemat voivat olla esimerkiksi omakuvalähtöisiä ja leikkiin perustuvia. Aikuisille pehmoleluprosessia voi syventää omaelämäkerrallisia ulottuvuuksia sisältäväksi esimerkiksi kirjoitustehtäviä lisäämällä.

Omat kokemukseni pehmoleluprosessista ovat olleet hyvin rohkaisevia ja palkitsevia. Monet kuvan tekemiseen liittyvät ongelmat ylittyvät menetelmän avulla helposti; toisaalta perinteiset visuaalisen hahmottamisen elementit tulevat mukaan luonnostaan.

Suosittelen menetelmän käyttöä rohkeasti – omaa mielikuvitusta lisämausteena käyttäen!

VIITTEET

Hooks, Bell: Vapauttava kasvat. Kansanvalistusseura, 2007.

Henry A.Giroux: Something Comes between Kids and their
Calvins: Youthful Bodies and Commercialised Pleasures.
In Channel Surfing: St Martin's Press 1999

Teoksessa Henry A.Giroux & Peter McLaren:
Kriittinen pedagogiikka, Vastapaino 2001

Rossi-Horto, Anne: Kuva Tytöstä – Opetuskokeilu nykytaiteen
ja feminismiin viitekehyksessä. TaiK, 2004.

Sava, Inkeri: Katsomme. Näemmekö? PS-kustannus, 2007.

Suoranta, Juha: Kasvat. mediakulttuurissa. Vastapaino, 2003.



Helsingin kaupungin **kulttuuriasiainkeskus**
Helsingfors stads **kulturcentral**



Annantalon taidekeskus
Annegårdens konstcentrum

Muut Repäisyjä-sarjan oppaat ovat:

Kiesiläinen Ismo ja Toiviainen Mikko: Voimauttava videotyöpajamenetelmä

Koljonen Heidi: Voimauttava valokuvatyöpajamenetelmä

Taskinen Jaana: Voimauttava draamatyöpajamenetelmä

Vilkkumaa Liisa: Voimauttava sanataidetyöpajamenetelmä

Repäisyjä on voimauttavia taidetyöpajamenetelmiä esittelevä opassarja. Se tarjoaa opettajille työkaluja taiteellisten työpajamenetelmien käyttöön ottamiseksi minkä tahansa oppiaineen tunneilla. Voimauttavat työpajat tukevat nuoren osallisuutta ja auttavat häntä omien voimavarojen löytämisessä.

Voimautumiseen tähtääviä työpajamenetelmiä on kehitetty Annantalon taidekeskuksen nuorille suunnatuilla kulttuurikursseilla valtakunnallisen Taikalamppu-hankkeen myötävaikutuksella.

Anne Rossi-Horto (1972) on toiminut lasten ja nuorten kuvataideopetuksen parissa vuodesta 1996 lähtien. Hän on opettanut kuvataidetta mm. Annantalon taidekeskuksessa ja toteuttanut kulttuurikurssien kuvataidetyöpajoja vuodesta 2004. Hän on valmistunut kuvataiteilijaksi Lahden taideinstituutista ja suorittanut Taideteollisessa korkeakoulussa taiteilijan pedagogiset opinnot sekä taiteen maisterin tutkinnon taidekasvatuksen koulutusohjelmasta.

